Erdély követei a portán.*)

Végre elérkezett a császárhoz menés, közvetlen előtte a vezérek tanácsában, a divánban való megjelenés napja. A követek a kettőről csak mint a császárhoz való menésről beszélnek. Ugyanis a császárhoz a divánon keresztül vezetett az ut, viszont a divánban láthatatlan módon a császár is ott volt. A vezérek előtt a divánban s a császár előtt ez az első megjelenés volt, azért hivatalos fogadás volt annak minden pompájával.

A követ nagy megtiszteltetésben részesült. Ha már a fővezérnél való bemutatkozáskor diszkiséretet kapott, annál kevésbbé maradhatott el most. Egész kis csapat csausz jelent meg az erdélyi háznál, számuk 19, 23-ra is felment. A követ előtt haladtak a császár nagy ezüstfejü kengyelfutói is. Toldalagi Mihály követ előtt a kengyelfutók és három kapucsi (császári ajtónálló) az egész uton a sárban jártak, még sem hagyták el a helyüket. Majd a császárnak szánt ajándékokat hozták, a pénzt, a sólymokat. Tizezer aranyat két lóra raktak, de mindegyik lovon még lovas is ült. Az ajándékokat külön szolgák vitték. Ha rendkivüli ajándékot hoztak, azok mutatósabbak voltak. Táborban a zenés felkisérésre is van példa. Volt követ, aki megelégedetten vette észre, hogy egyébkorihoz képest pompásan, sippal, dobbal vitték őket a császár elé.

Az erdélyi követ ugy ment tehát a császárhoz, mint más ország követe, csakhogy hatalmasabb ország követe nagyobb zajjal tehette azt. Minden idegen követ azon volt, hogy amit hozott, az mutasson. Az ajándékokat a kelleténél több kocsin hozták, hogy annál feltünőbb legyen. Többen hazulról zenészeket hoztak, hogy a látványosságot növeljék, a pompakedvelő nép természetéhez alkalmazkodva minél vásáriasabban vonultak fel. A fény sokszor nem is annyira a törököknek szólott, mint az európai követek egymás előtt akartak vele kérkedni. Kisebb ország meg, mint Erdély, azon volt, hogy kitünjék, hogy őt a török megbecsüli. Innét van, hogy a császárhoz való felvonulásra annyira ügyeltek, hogy a fejedelem kérte, hogy a portán becsülete adassék meg, a követek pedig a fogadást részleteiben is megfigyelték és róla a fejedelmet értesitették. A jó felvivéshez szép reményeket füztek.

Nemzeti viseletben, megbecsülten haladt a követ, a járókelők kiváncsi tekintetétől követve, amely érdeklődés minden idegennek s rendkivüli eseménynek kijut. A többször megjárt ut látványossága előtte már varázsát vesztette, fontos szereplése tudatában saját gondolataiba mélyedt. Legalább is egyik sem irt arról, hogy felvonulás közben más érdekelte volna. Felérkezvén a második udvar kapujába, amely a diván kapuja, jobbfelé a janicsár agát (a gyalogosok parancsnokát), balfelé a szpáhi agákat (a lovasok parancsnokait) főhajtással üdvözölték és rendszerint kevés ideig várakoztak. Mert vagy a divánban tartott igazságszolgáltatás még nem ért véget, vagy a divánülő pasák még magukat a fogadásra szépitették. Volt rá eset, hogy ugyanegy időtájban ugyanez után a francia követet is felhozták. Mint nagyobb és független állam követét az erdélyi követ előtt vitték be a divánba. A szolgákat a csauszok odavezették, ahol az ajándékokat leszokták tenni, a követek meg a vezérek elé mentek. Idegen ország követét hivatalos fogadáskor valami rangos ember szokta bevezetni. Az erdélyi követet, miután egymást kölcsönösen üdvözölték, a csauszpasa, vagy ő és a kapucsilár kihája (viceudvarmester) vezették a vezérek gyülésébe.

A vezérek a követeket felállva, becsülettel fogadták, viszont ezek őket főhajtással köszöntvén, napkeleti szokáshoz hiven, kinek kezét, kinek köntösét csókolták. 1642-ben a fővezér a diván épületébe érkezés után a követeknek megüzente, hogy csak az ő köntösét csókolják meg, a többi vezérét ne. A divánház négyszegletü, nagy bolthajtásos szoba, ahol a köszöntés után a követeket leültették, a főkövetet a fővezér elé, a kapitihák és a többiek, akik a követséghez tartoztak, a követek háta megett állottak fel. Miután a fővezér és a követek egy kevéssé ültek, ezek felállottak s a főkövet a fővezért beszéddel köszöntötte. Ennek végeztével a fővezér őket megint leültette s kezdetét vette a tárgyalás. Az ügy komolyságának megfelelően, alkalmas ideig való gondolkozás után a fővezér kezdte a beszédet. Kérdezte, hogy a követ hogy van? Mire a követ udvariasan felelt, köszöni jóakaratát, csak az Isten a fővezért éltesse, ő jól lesz. Vagy a fővezér a követ utja után érdeklődött, vagy a fejedelem után kérdezősködött, hogyan érzi magát, hány éves? Milyen állapotok, időjárás, termés vannak az országban? A követ mindenre válaszolt, többek között: A hatalmas császár szerencséjére termésben bőség van.

Igy szó szót követve, előjött minden, ami a követ küldetéséhez tartozott. Fontosabb ügynél a fővezér felszólitotta, hogy kivánságaikat itt az egész diván előtt adja elő. A kérdések az előzetes megbszélésekhez valának alkalmazva, eszerint a vezérek előtt való ismétlése volt a vezér és a követ között végbement tárgyalásoknak. De a vezér megkivánta, hogy a követ divánban való beszéde az előző megbeszéléseknek megfelelő legyen. Mivel tolmács utján érintkeztek, meg egyes dolgokat jól ki kellett fejteni, mindez sok szóval lassan ment végbe. A vezérek is beleszóltak, ha tetszett a dolog, helyeselték. A fővezér végezetül azt kivánta, hogy mindezt a követ röviden a császár előtt is mondja el.

Azután a követet a császár nevében megvendégelték, mivel megtiszteltetéséhez ez már hozzá tartozott. Bőjtben a vendégség elmaradt. Amikor Szalánczy István az utról betegen visszatért s a követség egyik tagja az adót mégis bevitte, a fővezér tréfásan kérdezte: Talán azért nem jött be a főkövet, mert bőjt van s nem lesz vendégség a divánban.

Miután az ebédet elhozták s török módra a követet is megmosdatták, a fővezér őt asztalhoz ültette. A főköveten, ha többen voltak követek, azokon kivül rendesen hivatalos volt a régi és az uj kapitiha s mások is. Ha az adót még nem olvasták be, a két kapitiha ebéd idő alatt tette meg azt. Négyen-öten is leültek, de ez már feltünést keltett. Réthi István öreg kapitiha addig még olyant sohasem látott, hogy a főkövetet

*) Szemelvény dr. *Biró* Vencel kolozsvári kegyesrendi gimnáziumi tanár ilyen cimü történelmi munkájából. Dr. *Biró* Vencel könyve, mely Kolozsvárt a „Minerva" kiadásában jelent meg, ugy tudományos körökben, mint az olvasó közönség köreiben élénk feltünést keltett Erdélyben és Csonkamagyarországon egyaránt. Lapunk egyik régebbi számában dr. *Banner* János tollából közöltünk róla ismertetést és kritikát. A tudományos szempontból kitünően értékelt, eredeti, székelyesen magyaros nyelvezetü könyvből szemelvényként mutatjuk be olvasóinknak (a szerző külön engedélyével) az erdélyi követek portai fogadtatását tárgyazó részletet, mely — valamint az egész mű — a nagy közönség számára is élvezetes olvasmányt nyujt. A most megindult erdélyi irodalmi és kulturális magyar reneszánsznak egyik legszebb eredménye és ékessége dr. *Biró* Vencel könyve. — Szerk.

ötöd magával leültették volna s hogy az erdélyiek három helyen is ettek. A vendégeket pasákkal ültették össze. A fővezér annyira figyelmes volt, hogy egyszer a kapitihát megszólítván, maga ültette össze egy pasával.

A csauszok a párosan ülő vezérek elé kis kerek ezüst asztalokat helyeztek, a fővezér elé a legnagyobbat, mivel az idegen nemzetek követe, tehát az erdélyi is, oda szokott ülni. Az ebéd alatt való beszélgetés, tanácskozás, a házigazdai kínálás megkívánta, hogy együtt üljenek. Ha ugyanakkor több országból való követ is kihallgatást kapott, együtt vendégelték meg őket. Igy került össze egy asztalnál a fővezér, a francia követ s Páskó Kristóf erdélyi követ. Egyébként a fővezér és az erdélyi követ mellé még egy pasa is ült.

A helyzet szokatlansága magyarázza meg, hogy aki még ilyen ebéden nem volt, feszélyezve érezte magát. A török szokás szerint való étkezést előre meg kellett tanulni. Aki nem tudta, lakomára nem is mert elmenni. Amikor egy alkalommal Gyurgyevóban (Giurgiu) a vezér Mikó főkövetet meghivta, mivel követtársa nem szokta meg a török módon való étkezést, a meghivást nem fogadta el. A divánban a megvendégelést nem lehetett elkerülni, érthető tehát, hogy a járatlan követ közben tájékozatlanul viselkedett. Gyerőffy követ őszintén megirta a fejedelemnek, hogy „szokatlan lévén", igen közel nem akart ülni, mire háromszor mondta a fővezér, hogy jöjjön közelebb. Egy csausz jó közel tevé a székét s biztatta: „Egyél is, de beszélgess is." A fővezér vette át a szót. De a beszéd vontatottan haladt, mert a török unalmas társalgó. Hatot-hetet szól az emberhez s tiz óráig is elhallgatna. Kevés nyájasság van benne.

Közben hordták az ételeket. Amikor Páskó a divánban lakomán volt, damaszkuszi cseréptálakban szolgáltak fel, egy-egy tál 200—250 tallért is megért. De kés, villa, asztalkendő hiányzott mellőle, az asztalon sem volt terítő. Rosnyai Dávid török diák szerint ezen a „pótzon" (polcon) elég étel fordul meg, de amilyen szaporán hozzák, olyan szaporán viszik is. A vezér int, ami kínálást tészen, ugyanekkor belenyul a tálba. Akkor a vendégnek is hozzá kell látnia, mert nem várakoznak, hanem mihelyt a fővezér törli az ujját, mindjárt viszik a tálat s más ételt tesznek a helyébe. A török lakoma gyors lefolyásáról panaszkodott Mikes Kelemen is, aki a kajmekám ebédjét ette végig. Azaz, hogy éhesen kelt fel az asztaltól, mert alig mártottak egyszer a tálba, már vitték is előlük. Igy repült el gyorsan szemük előtt 70—80 tál. Némelyikbe nem is mártottak s máris vitték. Mintha csak az orrukat akarták volna megvendégelni. Igy éhesen keltek fel a gazdag ebédtől. Italról szó sem volt, bár amit ettek, az szomjuságot nem okozott.

Amikor II. Rákóczi Ferencet a divánban megvendégelték, mindenki elé külön asztalt tettek s mindegyik asztalra vittek legalább husz-harminc tálat. De az ebéd fél óránál igy sem tartott tovább, mert a török gyakorta eszik, de egyszerre keveset. Nem csoda tehát, hogy a magyar embernek, mivelhogy miként minden dolgát, az evést is nyugodtan szereti végezni, az ilyen gyorsaság nem tetszett. Sándor Pál, az utolsó kapitiha, az ő szokott humorával egy ilyen vendégség után panaszkodott, hogy nem hagytak az evésre elég időt, mert amelyik étel jobb volt, azt menten elvitték előlük. Aztán mindössze egyszer adtak serbetet. Bizony — mondja — itt valóban eszébe jutott a jó erdély bor, amellett mentest jó lett volna a vendégség. De az ebédhez füzött várakozástól is sok függött. Egyik követ dicsekedett, hogy bőkezüen megvendégelték, a másik viszont vékonynak találta. Volt, aki azt állitotta, hogy senki sem emlékszik, hogy az ő koráig valakit oly becsülettel láttak volna.

A követ fogadása rendesen összeesett a janicsároknak hópénzt fizető derék divánnal, amikor a katonák zsoldjának kiadása a divánban való étkezés előtt vagy alatt ment végbe. A követ beérkezése a kiosztás ünnepélyességét emelte, viszont a követre is megtiszteltetés volt a diván udvarán várakozó katonaság jelenléte. Annyira összekapcsolódott a zsoldfizetés és a lakoma, hogy amikor az erdélyiek a hópénzt fizető derék divánra nem érkeztek be, részükre külön fogadást kellett rendezni. S nem is az ünnepi, hanem a hátulsó kis kertkapun vitték fel őket (Drinápolyban), bár szépen felöltöztetett lovak között. Igaz, hogy a fogadás azért is szerényebb volt, mert bőjtre esett.

A janicsárok, amely nap fizetést kaptak, egyben a császár vendégei is voltak. Az ételeket az udvaron lerakott tálakban kapták meg. Kiáltáskor nagy zugással a tálakra rohantak és kiki azt a tálat vette el, amelyiket közelebb érte. Fizetésük a divánházban bőrzacskókban állott. Fél óra alatt kihordották a pénzt. Máskor a katonák a követ szemeláttára futottak a pénzért s véghetetlen erszényekkel vették fel fizetésüket. Amikor Izdenczy német követ a divánban lakomán volt, a katonákat olyan szobában fizették, amelyet csak rácsozat választott el az ebédlő helyiségtől. Nagy lármával csörgették az aranyakat és ezüstöket, még a szót is alig lehetett érteni miatta. Izdenczy ugy vette, hogy a pénzzel tüntetőleg azt akarták mutatni, hogy a császár arannyal fizet s nem igéretekkel, mint a bécsi király. A vezér feje fölött kis ablak volt, ahonnét a császár mindent láthatott, hallhatott, de őt az evők nem láthatták. Igy volt lehetséges, hogy a fővezér látható és a császár láthatatlan jelenlétében ment végbe lakomájuk. *Dr. Biró Venczel.*

(Folyt. köv.)

KÖSZÖNETNYILVÁNITÁS. A szegedi református egyház egy névtelenül adakozó hive *Demjén* István ref. lelkész közvetitésével nagyobb adományt juttatott a Szefhe protestáns vallásfelekezetü szegénysorsu tagjainak vizsgadijai fedezésére. Az adományból eddig mintegy 15 székely diák vizsgadiját fizették ki. A Szefhe vezetősége ezuton is köszönetet mond a nemesszivü adakozónak.

Tyüh a kutyafáját!

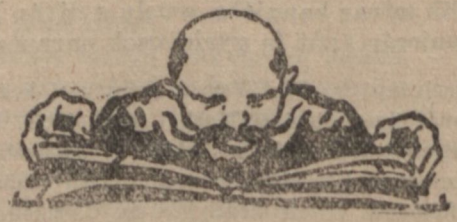

Most jut eszembe, hogy még mindig nem küldöttem be az **Uj Élet**-*nek az uj negyedévi előfizetési dijat. No ezt azonnal helyre pótoljuk. Szegény székely fiuknak bizonyára nincsen ajándékozni valójuk.*